بەرەو ڕووناکی

جگە لە سەروتار سەرجەم بابەتەکانی تر خاوەنەکانی لێی بەرپرسن.

سەرنووسەر: سالم محمەد

ژمارە ١٤ ٢٠٢٠/٩/٣ رۆژی پێنج شەمە

ململانێی زلهێزەکان و مەترسی و لێکەوتەکانی لەسەر کوردستانی عێراق

© Reuters/A.Jalal

کاریگەری و سیحری سۆشیال میدیا لەسەر کۆمەڵگا / بڵند هادی

یەکێتی خەریکی چییە؟ / دڵشاد مەلا

ململانێی زلهێزەکان و مەترسی و لێکەوتەکانی لەسەر کوردستانی عێراق

م،جەلال جەوهەر

بەشی یەکەم:

بەهۆی شوێنی گرنگ و پڕ بایەخی کوردستان لە ڕووی ئابوری، وسیاسی، وبەهۆی داگیرکردنی کوردستان و چەوساندنەوەی نەتەوەیی، و بە حوکمی جوگرافیای سیاسی کوردستان، کە دەکەوێتە نێوان دەوڵەتە زلهێزەکانی ناوچەکە، کوردستان بەسەدان ساڵە بووە بە ناوەندی ململانێی و شەڕی نێوان کورد و دەوڵەتانی ناوچەکە لەلایەک، لەلایەکی تریشەوە بووە بە ناوەندی ململانێی و شەڕی زلهێزەکانی دونیاو دەوڵەتانی ناوچەکە.

لەدوای خەباتێکی دوورو درێژی سیاسی و جەماوەری و چەکداری لە کوردستانی عێراق، و قوربانییەکی زۆری گیانی، ئابوری، کۆمەلایەتی،... هەرێمێکی سیاسی و دەستوری هاتۆتە بەرهەم، لە چوارچێوەی دەوڵەتی عێراقی فیدراڵدا، بە ناوی هەرێمی کوردستان- عێراق.

ئەم هەرێمە لە ماوەی (29) ساڵی حوکمڕانی خۆیدا، ئارامی وسەقامگیری تەواوی بەخۆیەوە نەبینیوە، چ بەهۆی ململانێی و شەڕ هێزو لایەنە چەکدارەکان (پارتی و یەکێتی) لەناوخۆی هەرێمی کوردستان، چ بەهۆی سیاسەتی پاوانخوازی دەوڵەتە زلهێزەکانی دونیاو ناوچەکە.

ئەمڕۆش هەرێمی کوردستان و عێراق و ناوچەکە کەوتۆتە بەردەم ئەگەری گۆڕانکاری، و هەڕەشە و مەترسی، بەهۆی ئەگەری شەڕو ململانێی توندی نێوان زلهێزەکانی دونیاو ناوچەکە لە لایەک، ولە لایەکی تریشەوە بەهۆی شەڕی جوڵانەوەی چەکداری لە کوردستان لە دژی دەوڵەتانی ناوچەکە، و مەترسی دروستبونی شەڕی کورد و کورد، وهەڵگیرساندنەوەی شەڕی ناوخۆ لە هەرێمی کوردستان.

لێرەدا هەوڵ ئەدەین بە کورتی باسی بەشێک لە هەڕەشەکانی ناوخۆیی و دەرەکی سەر هەرێمی کوردستان و کوردستانی عێراق بکەین :

یەکەم : هەڕەشەو مەترسیەکانی ناوخۆی هەرێمی کوردستان

١ -هەڕەشەی گەندەڵی لە سەر هەرێمی کوردستان

گەندەڵی سیاسی، یاسایی، ئابوری، دارایی، کۆمەلایەتی،فەرهەنگی، کارگێری، ئەمنی وسەربازی،... زۆر بە فراوانی تەشەنەی کردووە و شۆڕ بۆتەوە بۆ ناو هەموو جومگە ودەسەلات و دامەزراوەکانی هەرێم، تەنانەت وەک درم بەشێک لە چین و توێژەکانی کۆمەڵگاشی گرتووەتەوە.

لەبەرئەوە، ئەمڕۆ گەندەڵی لە هەرێمی کوردستان بووە بە هەڕەشەیەکی گەورە وترسناک لەسەر ژیانی سیاسی، ئابوری ودارایی، کۆمەلایەتی، ڕۆشنبیری وئاسایشی وولات و میللەتەکەمان. بۆ بەرچاوروونی زیاتر لەسەر هەڵکشان وپەرەسەندنی گەندەڵی ومەترسیەکانی لەهەرێم، لێرەدا بە کورتی ئاماژە بە بەشێک لە بوارەکانی گەندەڵی ئەدەین، و لەم چەند خاڵەدا کورتیان دەکەینە:

گەندەڵی سیاسی

-هەرێمی کوردستان، هەرێمێکی دەستوری و یاساییە بەپێی مادەکانی (117، 118 119،) لە دەستوری عێراق، بەڵام ئەوەی لە ئارادایە هەرێمەکە، هەرێمێکی یەکگرتوو نیە، هەرێمەکە تا ڕادەیەکی زۆر، شوێنەواری دوو ئیدارەیی زۆر بە زەقی پێوە دیارە، و بەتەواوی لە ژێر دەسەلاتی حیزبدایە، ولەلایەن حیزبەوە ئیدارە ئەدرێن.

-ساختە وتەزویر ودەسکاریکردنی ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی پەرلەمانی کوردستان، ئەنجومەنی نوێنەرانی عێراق، و ئەنجومەنی پارێزگاکان لە هەڵبژاردنەکانی ساڵانی رابردوو، بووە بە کەلتوری لایەنە چەکدارەکانی هەرێم و عێراق، لەبەر ئەوە گەندەڵی لە هەڵبژاردنەکاندا، بووە بە دایکی هەموو گەندەڵییەکان لە هەرێمی کوردستان و عێراق.

-شەڕی ناوخۆ و لێکەوتە سیاسیەکانی، و ئەو شێوازە لە هەڵبژاردنەکان، بوون بە ڕێگر لەبەردەم دروست بوونی دام و دەزگای نیشتمانی لە هەرێمی کوردستان. لەبەرئەوە لە ئێستادا، لە هەرێمی کوردستان حکومەتی نیشتمانی، هێزی چەکداری نیشتمانی، ئابووری نیشتمانی، پەروەردەو خوێندنی نیشتمانی و پەیوەندی نیشتمانی تەواو و ڕاسەقینەمان نیە، هەموو ئەو دەسەلات و دامەزراوانەی هەیە، لەلایەن حیزبە دەسەلاتدارەکانەوە هەڵدەسوڕێن، وبۆ بەرژەوەندی هێزو لایەنە چەکدارەکان ئاراستە دەکرێن.

ئەنجام : هەرێمی کوردستان بەم جۆرەی ئەمڕۆ هەیە، نە هەرێمێکی دەستوری تەواوە، و نە هەرێمێکی سیاسی و یەکگرتووی تەواوە، لە سایەی شەڕو ململانێی هێزو لایەنە چەکدارەکان لە کوردستانی عێراق، ونە هەرێمێکی شەرعی ویاسایی تەواوە بە هۆی ئەو هەموو ساختە وتەزویرەی دەکرێ لە هەڵبژاردنەکاندا. درێژەی وتار لاپەرە ٣

گەندەڵی یاسایی

لە سەردەمی دوو- ئیدارەییدا، هەردوو ئیدارە (هەولێر، سلێمانی) کۆمەڵێک یاسا و بڕیاریان دەرکرد، زیاتر مۆرک و بەرژەوەندی حیزبی پێوەیە.دواتریش هەر یاساو بڕیارێکیش دەرکرا بێت، جێبەجێ نەکراوە گەر لە بەرژەوەندی هەردوو لا نەبوو بێت، بۆ نموونە :

1/لە ساڵی (2007)ەوە یاسای ژمارە (22) ی، ساڵی (2007) ی نەوت و گازی هەرێمی کوردستان دەرچووە، (13) ساڵە ئەو یاسایە هەیە، بەڵام تا ئەمڕۆ دام و دەزگاکانی وەزارەتی سامانە سروشتییەکان دروست نەکراوە بە تەواوی، بگرە بەشی هەرە زۆری ئەو وەزارەتە بوونی نیە، و کارو بەرنامەکانیشیان دیار وشەفاف نیە بۆ پەرلەمان و حکومەت و جەماوەر.

2/لە ساڵی (2014)ەوە، یاسای ژمارە (5)ی، ساڵی (2014)ی پێدانی بودجەی حیزبەکان دەرچووە، بەڵام کاری پێنەکراوە، هەر بۆ ئەوەیە، حیزبەکانی تری کوردستان چاویان لە دەستی پارتی و یەکێتی بێت.

3/لە ساڵی (2015)ەوە، یاسای ژمارە (2)ی ساڵی (2015)ی، سندوقی کوردستان بۆ داهاتە نەوتی و گازییەکان دەرچووە، بەڵام نە دامەزراوەکانی دروست کراوە، نە دەستەکەش پێکهاتووە.

4/لە ساڵی (2013)ەوە، یاسای ژمارە (3)ی، ساڵی (2013)ی، کێبڕکێ و قەدەغە کردنی قۆرخ کاری لە هەرێمی کوردستان دەرچووە و هەیە، بەڵام کاری پێناکرێت، بۆ ئەوەی هەردوولا درێژە بە قۆرخکاری بدەن.

5/ژمارەیەک یاسا هەیە، بە نیوە ناچڵی کاری پێدەکرێت، وەک یاسای ژمارە (34)ی ساڵی (1986)ی فرۆشتن و بەکرێدانی موڵکی دەوڵەت، یاسای کارگێڕی دارایی فیدراڵی ژمارە (6)ی ساڵی (2019).بێگومان نمونەی یاسای وبڕیاری لەم جۆرە زۆرن.

گەندەڵی ئابوری و دارایی

گەندەڵی ئابوری و دارایی و لێکەوتەکانی، ڕووبەرێکی زۆر و پان و بەرین و فراوان و بەرچاو دەگرێتەوە، لە گەندەڵی گشتی. لەبەرئەوە بە کورتی ئاماژە ئەدەین، بە هێڵە گشتییەکانی ئەم بوارە:

1/پاوانکردن و دەست بەسەردا گرتنی دامەزراو و پرۆژە پیشەسازیەکان، وسەرچاوە سەرەکیەکانی داهات، لە نەوت و غاز و گومرگ لەلایەن پارتی و یەکێتیەوە.

2/داگیرکردن و دەست بەسەردا گرتنی زەوی و کارگە و پرۆژەکانی حکومەت، بە نرخی زۆر ڕەمزی، لە لایەن کۆمپانیاکانی نۆکان، قەیوان، کارو ستێر،...

3/قۆرخ کردنی پرۆژە جۆراو جۆرەکانی پیشەسازی، بازرگانی، گواستنەوە و گەیاندن، بیناو نیشتەجێکردن ڕێگاوبان، نەخۆشخانە و دەرمان، پەروەردە وزانکۆ، سوتەمەنی، وەبەرهێنان، سیکیوریتی،... لەلایەن کۆمپانیاکانی کارگروپ و ستێرگروپ، نۆکان گروپ و قەیوان گروپ، ودەسەڵاتدارانی هەردوولا.

4/پشتگوێ خستنی ئاوەدانکردنەوەی گوندەکانی کوردستان، و بوارەکانی کشتوکاڵ و ئاودێری و ئاژەڵداری لە هەرێم، و بە تاڵانبردنی زەوی کشتوکاڵی لە هەرێم، بەناوی جۆراوجۆر و ئامانجی تایبەت.

5/لە بواری داراییشدا: دامەزراندن لە هەرێم لەسەر بنەمای میلاک، و پێویستی هەرێم و دامەزراوەکانی نەبووە:

-لە هەرێم نزیکی(1،500،000) یەک ملیۆن و پێنچ سەد هەزار موچە خۆر هەیە، بە تەقدیر نزیکی یەک ملیون چوارسەد هەزاری لە میلاکاتی هەرێم زیادە، وبۆ ئامانجی کەسیەتی وحیزبی دامەزراون.

-لەم یەک ملیۆن و پێنچ سەد هەزارە، بە ئیعترافی حکومەتی هەرێم زیاتر لە (650،000) شەش سەدو پەنجا هەزار موچە خۆری بندیوارە، و موچەی مانگانەیان نزیکی چوارسەدو پەنجا ملیۆن دۆلارە.

-خەرجی دارایی بۆ دامەزراوەکانی هەرێم : بە تەقدیر زیاتر لە یەک لەسەر سێی خەرجی دارایی ئەو دامەزراوانە زیادەیە وبەهەدەر دەچێ، چونکە بۆ ڕازیکردن و ئامانجی حیزبی و کەسی دروست کراوە، بێگومان ئەویش مانگانە خەرجیەکی زۆری دارایی لێدەکرێت.

6/لێکەوتەکانی گەندەڵی و ئابووری:

-بەپێی زانیاری وەزارەتی دارایی هەرێمی کوردستان (27) ملیار دۆلار قەرزارە، گەر ژمارەی دانیشتوانی هەرێمی کوردستان، (5،000،000) پێنج ملیۆن کەس بێت، بەو پێیە، هەر تاکێکی کۆمەڵ زیاتر لە (5000) پێنج هەزار دۆلار قەرزی دەکەوێتە سەر

بەرزبونەوەی ڕێژەی هەژاری لە کوردستان، بەشێوەیەکی بەرچاو،...

بەرزبونەوەی ڕێژەی بێ کاری لە کوردستان، ..

بەرزبونەوەی ڕێژەی کێشە کۆمەڵایەتیەکان، و ڕێژەی تاوانی کوشتن و دزین،...

بەرزبوونەوەی ئاستی بێ بڕوایی جەماوەر بە هەرێم ودەسەڵاتەکان وپرسی کورد، ودابەزینی ئاستی ئینتماووەلائیان بۆ خاک و نەتەوە، لە بەرامبەر ئەو هەموو زوڵم وبێدادیەی هەیە لە کوردستان بەهۆی ئەو گەندەڵیە بەربڵاوەی زیانی هەمەلایەنەی بە هەموو تاکێکی کۆمەڵگا گەیاندوە.

دابەزینی ئاستی پەروەردەو خوێندن، بەشێوەیەکی بەرچاو ،لە قوتابخانە وپەیمانگا وزانکۆکان،...

-پشتگوێ خستنی بواری تەندروستی بە گشتی، ودابەزینی ئاستی خزمەتگوزاری تەندروستی لە دۆخی ئێستادا، کە پەتای ڤایرۆسی کۆرۆنا بە فراوانی بڵاوبۆتەو لە عێراق وهەرێم وناوچەکە وجیهان.

-کێشەی هەمیشەیی کارەبا، ئاو، لە زیاد بوندایە لە زۆربەی هەرە زۆری شارو شارۆچکەو گوندەکان.

گەندەڵی کارگێری دروست کردنی دامەزراوەکانی هەرێمی کوردستان، و دامەزراندنی فەرمانبەر و کارمەندەکانی لەسەر بنچینەی پێویستی و میلاکاتی هەرێمی کوردستان نەبووە.

-زیاتر لە (1/3) دامودەزگاکانی هەرێم، ئەوانەی ئەکەوێتە خوارەوەی هەر سێ دەسەلاتەکە (یاسا دانان،جێبەجێکردن، دادوەریی)، دامودەزگای زیادن، دەسەلاتدارانی هەرێم دروستیان کردووە، بۆ رازی کردن و کڕینی دەنگ، وبەدەست هێنانی پشتگیری دانیشتوان، و بۆ ئامانج ودەستکەوتی حیزبی. لە هەرێمی کوردستان بە دەیان دەستە و بەرێوەبەرایەتی گشتی و فەرمانگە، و قەزاو ناحیە و یەکەی ئیداری بەبێ پلان دروست کراوە، کە تێچووی دروست کردن، و خەرجی ساڵانەی بە سەدان ملیار دینارە.

-لە هەرێمی کوردستان، نزیکی یەک ملیۆن و نیو موچە خۆر هەیە، بەڵام ئەم هەرێمە سەرلەبەری بە سەد هەزار فەرمانبەرو کارمەندی کارا بەرێوە دەچێت، کە خەرجی وموچەی مانگانەی ئەم ژمارە زۆرە لە موچە خۆر، نزیکی یەک هەزار ملیار دینارە.

-بە حیزبی کردنی دامودەزگاکانی هەرێم، هەر لە بەرێوەبەری قوتابخانە، و فەرمانگە، ڕاگری کۆلێجەکان، سەرۆکی زانکۆکان،...، لە لایەن حیزبە دەسەلاتدارەکانەوە دادەنرێت، و دەست تێوەردانی تێدا دەکرێت.

-سەرەڕای هەموو ئەمانەش، دیاردەکانی بەرتیل (بەرتیل دان و وەرگرتن)، مەحسوبیەت و مەنسوبیەت، خزمایەتی و حیزبایەتی، بە شێوازێکی زۆر فراوان بڵاو بۆتەوە لەناو سەرجەم دامو دەزگاکانی هەرێمی کوردستان.

سیاسەتی کارگێری لە هەرێمی کوردستان، فەوزاو پاشاگەردانی بەرهەمهێنا، لە جێگای سەروەری یاسا و کاری دامەزراوەیی، لە هەرێمی کوردستان فەوزا بە جۆرێک باڵا دەستە لە داگیرکردن و دەست بەسەردا گرتنی داهاتەکانی نەوت و غازو گومرگ، هیچ دەزگایەکی چاودێری هەرێم (پەرلەمان، داواکاری گشتی، نەزاهە، دیوانی چاودێری دارایی) ناتوانێت کۆنترۆڵی بکات، لە لایەکی تریشەوە، سیاسەتی کارگێری سوپایەکی زۆر گەورەو پڕ خەرجی دروست کردوە لە موچە خۆری مەدەنی وسەربازی، و بە شێوەیەک باری ئابوری و دارایی هەرێمی ئەوەندەی تر گرانکردووە.

ئەم هەڵاوسانە لە کارگێری ولە هەردوو بواری کاری شارستانی و سەربازی، دەزگاکانی هەرێمی ئیفلیج کرد،بەم جۆرە سیاسەتی کارگێری شکستی تەواوی هێنا لە بەرێوەبردنی هەرێم و دامەزراوەکان. سەرەنجام کورتهێنان لە بودجەی گشتی ساڵانە دروست دەکات، وتەنانەت یەکێک لە هۆکارەکانی خۆدزینەوەی حکومەتی هەرێم لە ئامادەکردنی بودجەی گشتی ساڵانە(لە چەند ساڵی رابردوو)، ئەو فەوزاو هەڵاوسان و کورتهێنانەیە لە موازەنە، کە ئەوەش بۆ خۆی یەکێکە لە گەندەڵیە قەبە و گەورەکانی هەرێمی کوردستان ، دیارە گەندەڵی لە هەرێمی کوردستان، پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ و بەهێزی هەیە بە گەندەڵی عێراقەوە، دەوڵەتی عێراقیش زیاتر لە (15) ساڵە یەکێکە لە دەوڵەتە هەرە گەندەڵ و فاشیلەکانی جیهان.

لە عێراق، بە هەرێمی کوردستانیشەوە گەندەڵی بە شێوازێکی ڕێکخراو بەڕێوەدەچێت، و ڕەگ و ڕیشەی قوڵ و تەواوی داکوتاوە لە ناو هەموو جومگەکانی عێراق و هەرێمی کوردستان.

لەمەش زیاتر، گەندەڵی لە عێراق و هەرێمی کورستان ڕایەڵە و پەیوەندی زۆر بەهێزی هەیە لەگەڵ گەندەڵی و گەندەڵکارانی دەوڵەتان، بە مانایەکی تر گەندەڵی لە هەرێمی کوردستان و عێراق بە تۆرێکی زۆر بەهێزی گەندەڵی نێودەوڵەتییەوە گرێدراوە.

بۆیە گەندەڵی لە عێراق و هەرێمی کوردستان بە جۆرێک دەوڵەت و هەرێمی کۆنترۆڵ کردووە، بە هیچ دەزگایەک چاودێری ناکرێت، چونکە بەشێکی دەزگاکانی چاودێریش بوون بە بەشێک لە سیستمی گەندەڵی.

گومانی تێدا نیە کە بنچینەو دایکی هەموو گەندەڵیەکانیش لە عێراق و هەرێم، ساختەو تەزویر و دەستکاری کردنی ئەنجامی هەڵبژاردنەکانە، کە لەلایەن حیزب و لایەنە چەکدارەکانی عێراق و هەرێمی کوردستانەوە ئەنجام دەدرێت.

چارەسەری تەندروستیش بۆ ڕوبەڕوبونەوەی گەندەڵی لەم قۆناغە هەستیارەدا، تەنیا ئەوەیە سەرچاوەی گەندەڵی وشک بکەین، ئەویش بەم هەنگاوانە-: لە عێراق ئامارو سەرژمێرییەکی بێگەرد ئەنجامبدرێ، بەسەرپەرشتی ڕاستەوخۆی نێودەوڵەتی، بۆ ئەوەی کۆتایی بێت بەلیستی ناوی مردو و پەناهەندەکانی دەرەوە وئاوارەکانی ناوخۆ، وئاوارەکانی رۆژئاوا لە هەرێم، کەلایەنە چەکدار ودەسەلاتدارەکانی عێراق هەرێم بۆ تەزویر سودی لێوەردەگرن.

-2پێکهێنانی کۆمیسیۆنێکی سەربەخۆ ڕاستەقینە لە عێراق وهەرێمی کوردستان و بە سەرپەرشتی ڕاستەوخۆی نێودەوڵەتی.

-3هەموارکردنەوەی هەردوو یاسای هەڵبژاردنەکان و کۆمیسیۆنی باڵای هەڵبژاردنەکان لە عێراق وهەرێمی کوردستان.

بەم جۆرە دەکرێت پەرلەمانێکی نیشتیمانی هەڵبژێرین لە ئاستی عێراق وهەرێم، وبکرێن بە بنچینە بۆ دروستکردنی وپێکهێنانی حکومەتێکی نیشتیمانی ڕەشید لە هەردوو ئاستدا، کە پرنسیپەکانی دادپەروەری، یەکسانی، شەفافیەت، نەزاهەت، هاوبەشی، لێپرسینەوە وروبەڕوبونەوەی گەندەڵی، توانا وپسپۆری وشارەزایی جێبەجێ بکات.

کاریگەری و سیحری سۆشیال میدیا لەسەر کۆمەڵگا

بڵند هادی

ئامێرەکانی پەیوەندی کردن بەگشتی لە جیهاندا بوونەتە ئامرازێکی سەرەکی بۆ بەڕێکردنی پەیوەندییەکانی نێوان هاولاتیان، وەک چۆن هەموو ئامێرێک لەکاتی بە کارهێنانیدا دەتوانین بڵێین لایەنی باش و خراپی هەیە، بۆ ئەپەکانی ناو تۆڕەکۆمەڵاتیەکانیش بەهەمان شێوە لایەنی باشە و خراپەی هەیە. ئەوەی جێگای تێرامانە لە کوردستان و عێراق بەگشتی بەکارهێنەرێکی زۆری تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان هەن، بەلام زۆرینە لەبری بۆ چاکەی گیشتی بەکاری بهێنێت، بۆ شێواندنی کۆمەڵگا بەکاری دەهێنێت.

لە هەرێمی کوردستاندا تۆرە کۆمەڵایەتییەکان لە ئامرازێکەوە بۆ خزمەتی گشتی، کراون بە ئامرازێک بۆ خزمەتی چەند گرووپێکی دیاریکراو. ئەگەر تۆی خوێنەر بەکارهێنەری تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبوک بیت و خاوەنی هۆشیاریەکی ئاست بەرز بیت هەست بەوە دەکەیت ڕۆژانە چەندین هەواڵی ناڕاست لەچەندین ئەکاونت و پەیجی ساختەوە بڵاودەبنەوە و دەبنە هۆکاری شڵەژانی دەروونت. میدیا لەجیهاندا بە دەسەلاتی چوارەم ناسراوە، سیحری
میدیا هێندە کاریگەرە لەسەر جولاندنی ڕای گشتی، زۆر
جار ڕویداوە بەهۆی میدیاو کاریگەریەکانی لەسەر خەڵک کەسانێک بوون بە دەسەلاتدار و تا ئەوپەری دەسەلات ڕۆشتوون، لەهەمانکاتیشدا بەهۆی کاریگەری میدیاوە چەندین سەرۆک و دەسەلاتداری گەورە لەپۆستەکانیان دوور خراونەتەوە و کۆتای بەدەسەلاتیان هاتوە.

لە ڕۆژگاری ئەمرۆماندا کە جیهان بچووک بوەتەوە لەشێوەی گوندێکدا، لەماوەیەکی زۆر کەمدا هەواڵ یان زانیاریەک لەو پەری جیهانەوە بۆ ئەمپەری جیهان دەگوازرێتەوە و دەگەیەنرێت.

لە زۆربەی شۆڕش یان کودەتا و خۆپیشاندانەکاندا میدیا ئەوپەری کاریگەری لەسەر یەکلای کردنەوەی ئەنجامەکان هەبوە و ڕۆڵی سەرەکی هەبوە لەبەلادا خستنی هاوکێشەکاندا.

لەمرۆدا سۆشیال میدیا کە زۆرترین بەکارهێنی هەیە بەتایبەت تۆری کۆمەڵایەتی فەیسبووک، کە کەم کەس هەن لەم تۆرەدا بەشدار نەبووبن یان بەدەگمەن ڕوو دەدات لەخێزانێکدا کەمتر لە بەرکارهێنەرێکی هەبێت، دەکرێت بڵێین تۆرە کۆمەڵایەتیەکان هاوشێوەی خوێن تێکەڵ بە جەستەی مرۆڤەکان بون،بە بەردەوامی و لەکەمترین کاتدا لەڕێگەیانەوە ئاگادار دەبین لەهەواڵ و زانیارییەکانی چوار دەورمان.

دەسەلاتداران گرنگیەکی زۆر بە میدیا و سۆشیال میدیا دەدەن چونکە دەتوانرێت لەڕێگەیانەوە بەکەم ترین تێچوون و لەکەمترین ماوەدا مرۆڤێکی باشی تیا بکەیت بە کەسێکی قێزەون لەکۆمەڵگادا بە پێچەوانەشەوە مرۆڤێکی خراپ بکەیت بە کەسێکی خاوەن پێگەو خۆشەویست لەناو دڵی خەڵکدا. هەر بۆیە گەورە بەرپرسانی حکومی هەوڵیانداوە هەمیشە تۆرێکی بەهێزی سۆشیال میدیا بۆ پاراستنی خۆیان و دەسەلاتیان هەبێت و بەکاری بێنن بۆ برەو دان بەکارەکانیان یان بۆ خستنی نەیارەکانیان.

لەو ولاتانەی کە بەرپرسانی حوکمێکی خراپ دەکەن بەسەر هاولاتیاندا و هاولاتی لەمافەکانی خۆی بێبەش دەکەن زۆرترین کار لەسەر ئەم تۆرە دەکرێت، ئەویش بەمەبەستی بەلاڕێدابردنی خەڵک و لابردنی سەرنجیان لەسەر ڕووداوە سەرەکیەکان و لەبیر بردنەوەی داوا ڕەواکانی خەڵک لە حکومەت، لەهەمان کاتدا پێرێک مرۆڤی پۆپۆلیست و بەرژەوەندی خواز هەن کە ئامادەن لەپێناو گەورە کردنی کەسایەتی خۆیاندا سەرجەم کەسایەتیەکانی کۆمەڵگا ڕەش بکەن و هاوڕێ و هاوسەنگەرانی دوێنێی خۆیان بخەنە ناو گێژاوێکی تۆمەت و تەشهیر کردنەوە و ڕەئی خەڵکیان لەسەر خراپ بکەن.

وەک چارەسەریەکی سەرەتای بۆ دەرباز بوون لەداوی دەسەلاتدارە خراپەکان لەم تۆرەدا، دەبێ هاولاتیان بەو پەری وشیاریەوە مامەڵە بکەن و ئەم تۆرە بەکار بهێنن.پێویستە بەکارهێنەرانی تۆرەکە بەوریاییەوە ئیشی لەسەر بکەن و پێش بڵاو کردنەوەی هەر بابەتێک کۆمەڵێک پرسیار لەخۆیان بکەن و بزانن بۆچی، لەپێناو چیدا ئەو بابەتە بلاو دەکەنەوە؟ ئایا ئەوبابەتەی بەکار هێنەر لێی ئەدوێت تا چەند پەیوەندی بەووەوە هەیە؟ ئایا ئەوهەواڵەی بەکارهێنەر بیستویەتی تاچەند ڕاستە و تا چەند سەرچاوەکەی متمانە پێکراوە؟ گەربەکارهێنەرانی تۆرە کۆمەڵایەتییەکان ورد و وریابن لەبەکارهێنانی ئەم تۆرەدا، ئەستەمە بە ئاسانی بکەونە داوو تەڵەی خراپەکارانی ناو سۆشیال میدیاوە.

یەکێتی خەریکی چییە؟

دڵشاد مەلا

یەکێتی لەگەڵ گۆڕان ڕێککەوتن دەکات؟و لە پشتەوە بەناوی خۆپیشاندانەوە بارەگا و ئەو دامودەزگایانە دەسوتێنێت کە بەدەستی گۆڕانەوەیە، بۆیە دەبێت گۆڕان ئەم سەخافەتەی پشت پەردەی یەکێتی بۆ ڕایگشتی ئاشکرا بکات.

هەروەک چۆن بە ساختە و گزیکاری هەڵبژاردنیان لە پێش چاوی خەڵک سوککرد، دەیانەوێت بەم بەکرێگیراوەش خۆپیشاندان و نارەزایەتی ناشرین بکات.

خۆ روونە ئەو خۆپیشاندانانە ئاراستەکراون، ئەگەرنا لەبری ئەوەی بارەگایەک یان دەزگایەکی حکومەت بسوتێنن، دەچنە سەر ماڵە مەسئولە دزەکان و باخ و بەنزینخانە و کۆمپانیاکانیان.

بەدەر لەوە ئێمە، بەهەموو شێوەیەک لەگەڵ خۆپیشاندەرانین و هەزار بینا ئەکەینە قوربانی پەنجەی گەنجێکی قوربەسەراکراوی دەستی یەکێتی و پارتی.

وێنەی/ سوتان و تێکدانی بەشێک مومتەلەکات و بینای قایمقامێتی کەلار

ئاگاداری سەرجەم نووسەران ڕۆشنبیران و هەڵسوراوانی بزووتنەوەی گۆڕان دەکەین دەتوانن بابەت و نووسینەکانیان بۆ ڕۆژنامەی ئەلکترۆنی بەرەو ڕووناکی بنێرن بە مەبەستی ئەوەی بۆیان بڵاوبکەینەوە.

نووسەرە بەڕێزەکان دەتوانن نووسینەکانیان بنێرن بۆ ئەم ئیمەیل:

bargrinamasalam@gmail.com